

УДК 657.36

Лищенко О.Г., к.е.н., доцент,
викладач кафедри обліку та аудиту

Суха Т.М.
спеціаліст кафедри обліку та аудиту
Запорізька державна інженерна академія
ep.zgia@gmail.com

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI ЗА ТОВАРИ, РОБОТИ ТА ПОСЛУГИ

Лищенко О.Г., Суха Т.М. Актуальні аспекти обліку дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги. У статті охарактеризовано теоретичні основи обліку дебіторської заборгованості на підприємстві, принципи класифікації, нормативно-правові документи, які регулюють облік дебіторської заборгованості в Україні.

Лыщенко Е.Г., Сухая Т.Н. Актуальные аспекты учета дебиторской задолженности за товары, работы и услуги. В статье охарактеризованы теоретические основы учета дебиторской задолженности на предприятии, принципы классификации, нормативно-правовые документы, регулирующие учет дебиторской задолженности в Украине.

Lishenko O., Syha T. Actual aspects of account of account receivable are for commodities, works and services. The state described the study of theoretical foundations of accounting receivable in the enterprise, principles of classification, the legal documents governing the account receivable in Ukraine.

Вступ. Одним з найважливіших показників, які характеризують фінансовий стан підприємства, є стан розрахунків з дебіторами. Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку № 10 "Дебіторська заборгованість", затвердженим наказом Міністерства фінансів України № 237 від 8.10.1999 р., визначаються методологічні основи формування бухгалтерського обліку та розкриття у фінансовій звітності підприємствами, установами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності (крім бюджетних організацій) інформації про дебіторську заборгованість.

Важливим питанням є оцінка дебіторської заборгованості для відображення її в балансі підприємства. Згідно зі Стандартом 10 дебіторська заборгованість має відображатись у балансі за чистою реалізаційною вартістю, тобто за реальною сумою заборгованості, яку підприємство може мати.

Постановка завдання. Мета роботи полягає в тому, щоб, враховуючи потреби українського ринку та практичний досвід роботи досліджуваного підприємства, дати теоретичне обґрунтування його діяльності.

Основні результати. Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансових звітах вивчає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість". Норми цього П(С)БО застосовуються

підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форми власності (крім бюджетних установ).

Згідно з П(С)БО 10 дебітори - це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Відповідно дебіторська заборгованість - це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. [3, с 42-47].

За терміном погашення розрізняють довгострокову та поточну дебіторську заборгованість.

Довгострокова дебіторська заборгованість - це сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в межах нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу.

Поточна дебіторська заборгованість - це сума дебіторської заборгованості, яка виникає в межах нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Дебіторська заборгованість буває забезпечена (векселями) та незабезпечена. [5, с.83-87].

Дебіторська заборгованість поділяється на: безнадійну, сумнівну, дійсну.

Залежно від виникнення дебіторська заборгованість поділяється на:

- дебіторську заборгованість за роботи, товари, послуги;
- векселі отримані;
- дебіторську заборгованість за розрахунками;
- іншу поточну дебіторську заборгованість.

Дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги виникає, коли підприємство реалізує товари в кредит, тобто з відстроченням платежу.

Векселі отримані - це заборгованість за розрахунками з покупцями, замовниками та іншими дебіторами за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи та надані послуги, які забезпечені одержаними векселями.

Вексель - це цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання особи, що видала вексель (векселедавця), сплатити певну суму, коли настане встановлений термін на користь власника векселя (векселеотримувача).

При реалізації товарів у кредит підприємство має ризик непогашення всієї дебіторської заборгованості. Тому на підприємстві завжди є дебіторська заборгованість, щодо повернення якої є сумніви.

Сумнівний борг - це поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником.

Сумнівні борги завищують реальний результат від реалізації, тому, згідно з принципом обачності, підприємство повинне визначити можливі витрати від неповернення частини боргів покупцями у момент визначення доходу від реалізації, а не в тому періоді, коли покупці не змогли оплатити товар. [6, с. 49-52].

При визнанні дебіторської заборгованості безнадійною, тобто дебіторською заборгованістю, щодо якої існує впевненість щодо її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності, вона буде списана за рахунок резерву.

Довгострокова дебіторська заборгованість, на яку нараховуються відсотки, відображається в балансі за їхньою теперішньою вартістю. Аналітичний облік ведеться по кожному дебітору, за видами заборгованості, строками її виникнення та погашення. Довгострокова дебіторська заборгованість, на яку нараховуються відсотки, відображається в балансі за їхньою теперішньою вартістю. Визначення теперішньої вартості залежить від виду заборгованості та умов її погашення.

Завдання обліку дебіторської заборгованості:

- установлення реальності дебіторської заборгованості та простроченої заборгованості (за якою минув строк позовної давності);
- перевірка правильності списання заборгованості, строк позовної давності якої минув;
- перевірка достовірності відображення в обліку дебіторської заборгованості залежно від прийнятого методу визначення реалізації;
- перевірка правильності та обґрунтованості списання заборгованості;
- дослідження правильності оформлення та відображення в обліку заборгованості за виданими авансами, пред'явленими претензіями.

Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю. Для визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу обчислюється величина резерву сумнівних боргів. [5, с. 37-41].

Класифікація дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги здійснюється групуванням дебіторської заборгованості за строками її непогашення із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи. Коефіцієнт сумнівності встановлюється підприємством, виходячи з фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги за попередні звітні періоди. Коефіцієнт сумнівності, як правило, зростає зі збільшенням строків непогашення дебіторської заборгованості. Величина резерву сумнівних боргів визначається як сума добутоків поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги відповідної групи, та коефіцієнта сумнівності відповідної групи. [7, с.24-29].

Нарахування суми резерву сумнівних боргів за звітний період відображається у звіті про фінансові результати у складі інших операційних витрат. Для нарахування резерву сумнівних боргів використовується рахунок 38 "Резерв сумнівних боргів". Цей рахунок є контррахунком до рахунка 36 "Розрахунки з покупцями".

Поточна дебіторська заборгованість, не пов'язана з реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг, що визнана безнадійною, списується з балансу з відображенням втрат у складі інших операційних витрат.

У примітках до фінансової звітності наводиться така інформація:

- Перелік дебіторів і суми довгострокової дебіторської заборгованості.
- Перелік дебіторів і суми дебіторської заборгованості пов'язаних сторін, з виділенням внутрішньогрупового сальдо дебіторської заборгованості.
- Склад і суми статті балансу "Інша дебіторська заборгованість".
- Метод визначення величини резерву сумнівних боргів.

- Сума поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги в розрізі її класифікації за строками непогашення.

Таблиця 1.1 - Документування дебіторської заборгованості [5, с 112]

Шифр та назва рахунку	Документи
1	2
36 “Розрахунки з покупцями і замовниками”	Накладні, рахунки-фактури, акти прийнятих робіт(послуг), податкові накладні, товарно-транспортні накладні (ТМ-1), товарні накладні, вексель, комерційні документи (рахунки-фактури – invoice), транспортні накладні (CMR – залізнична накладна, авіа накладна, коносамент, товарно-транспортна накладна, пакувальні листи), платіжні документи на перерахування сум митних платежів та інших податків на рахунки митних установ, розрахунки бухгалтерії про наявність курсових різниць.
371 “Розрахунки за виданими авансами”	Платіжні документи, в яких міститься посилання на укладений договір
372 “Розрахунки з підзвітними особами”	Розпорядження керівника про відправлення працівника у відрядження. Список осіб, які мають право одержувати кошти під звіт на господарські потреби, затверджений наказом керівника. Авансовий звіт про витрачені суми та додані виправдовуючі документи з додаванням відповідних документів на оплату рахунків ресторанів, кафе, та інші проїзні квитки.
373 “Розрахунки за нарахованими доходами”	Рахунки бухгалтерії, ПКО, виписки банку.
374 “Розрахунки за претензіями”	Претензії, акти приймання вантажу, рішення судових органів (господарського суду), письмові згоди постачальників на пред’явлені претензії, виписки установ банку на суми, що надійшли в порядку задоволення претензій.
375 “Розрахунки за відшкодування завданих збитків”	Протокол засідання інвентаризаційної комісії, наказ керівника.
376 “Розрахунки за позиками членам кредитних спілок”	Договір між членами кредитних спілок, ПКО, виписки банку, ВКО, платіжне доручення.
377 “Розрахунки з іншими дебіторами”	Авізо про оприбуткування майна учасником, який веде спільні справи, або первинний документ про отримання майна (копія накладної, квитанція до прибуткового ордеру тощо.

У Балансі суми дебіторської заборгованості відображаються в різних рядках залежно від її видів.

Висновки. Для удосконалення обліку дебіторської заборгованості необхідно:

- використовувати метод нарахування резерву сумнівних боргів на підставі класифікації дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за строками непогашення (до 3-х місяців, до 6-и місяців, до 12-и місяців);
- використовувати метод розрахунку з покупцями, що широко використовується в країнах з розвинутими ринковими відносинами, - метод надання знижок за дострокової оплати;
- створювати резерв сумнівних боргів за результатами інвентаризації дебіторської заборгованості в кінці року перед складанням звітності, а використовувати його протягом звітного року.
- необхідно внести зміни у П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», в яких чітко були б розмежовані поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованостей. Разом із тим слід вказати, що поточна дебіторська заборгованість є оборотним активом, а довгострокова – необоротним, і вони обліковуються на різних рахунках.

Слід також зазначити, що класифікація дебіторської заборгованості, яка запропонована діючим в Україні Планом рахунків та П(С)БО №10 «Дебіторська заборгованість» є суперечливою та не задовольняє в повному обсязі потреби користувачів при складанні фінансової звітності. Для вирішення даної проблеми можна запропонувати декілька альтернативних варіантів. Зокрема, внесення змін до П(С)БО №10 «Дебіторська заборгованість» стосовно віднесення до поточних активів дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги, внесення змін до Плану рахунків, що діє в Україні, які забезпечать окремий облік довгострокової та поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги.

Потребують розробки також моделі співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей і певного інструментарію, який дозволив би швидко та якісно виявляти негативні явища, що впливають на кількісні та якісні зміни цих заборгованостей. Бажаним є співвідношення, коли кредиторська заборгованість переважає дебіторську на 10-20%. Однак, як показують дослідження, на деяких підприємствах кредиторська заборгованість переважає зобов'язання дебіторів у 10 і більше разів. Цьому можуть сприяти певні причини, і саме їх аналіз дозволить прийняти відповідні управлінські рішення.

Список літератури:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16.07.99 р. № 996-XIV.
2. Податковий кодекс України
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №10 «дебіторська заборгованість», затверджений наказом МФУ від 08.10.99р. №237.
4. Закон України «Про затвердження форми державної статистичної звітності № 1-Б термінова (місячна)» «Звіт про фінансові результати і

кредиторську заборгованість» та Інструкції щодо її заповнення: наказ Держкомстату України від 31.07.2000 р. № 258.

5. Бутинець Ф.Ф., Давидюк Т.В., Малюга Н.М., Чижевські Л.В. Бухгалтерський управлінський облік: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. За ред. Ф.Ф. Бутинця; 2-ге вид., перероб і доп. - Житомир: ПП «Рута», 2008.- 480с.

6. Ф.Ф. Бутинець, О.В. Олійник, М.М. Шигун, С.М. Шуляпова Організація бухгалтерського обліку. Навчальний посібник для студентів вузів спеціальності «Облік і аудит»; 2-ге вид., перероб і доп. - Житомир: ЖІТ І, 2007.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, показники дебіторської заборгованості, методологічні засади формування дебіторської заборгованості.

Ключевые слова: дебиторская задолженность, показатели дебиторской задолженности, методологические основы формирования дебиторской задолженности.

Key words: accounts receivable, accounts receivable indicators, methodological principles of forming of receivables.

Надійшла до редакції 11.09.2012р.